

**E**l soroll d'un motor és suficient perquè Nataixa Daniliévitx s'alce de la taula de la cuina a mirar el carrer des de la finestra de sa casa, al tercer pis d'una finca vella a Moscou. Veu l'uniforme vermell i groc d'un servei de paqueteria internacional exprés al pati. La dona, que frega els cinquanta, gairebé no pot esperar que el missatger li lliure el paquet. Sol venir tres o quatre vegades cada mes i li du correu de les cases de subhastes més selectes del món: des de Sotheby's i Christie's de Londres, fins a Koller de Zuric, passant per Pierre Bergé de París.

Daniliévitx ha apilat més de 3.000 catàlegs a les parets del seu despatx. En la taula pesant de fusta de carrasca hi ha un bust de marbre de Diana caçadora. Nataixa Daniliévitx també és caçadora: segueix el rastre del llegendari tresor imperial rus.

Encara recorda el dia que li van fer a mans el catàleg per a una subhasta de Sotheby's a Nova York. De seguida va reconèixer, mentre el fullejava, el collar de flors encastades de diamants, o els maravillosos fermalls que duia Caterina la Gran, la princesa alemanya al tron de Rússia. Fins el 1917, aquestes joies pertanyien al tresor de la corona de Nicolau II, l'últim sobirà de la dinastia Romanov. Deu anys després, se'n va perdre el rastre a Londres. Ara, els diamants tornaven a aparèixer.

En casos com aquest, Nataixa Daniliévitx de seguida reserva un vol per a inspeccionar personalment la troballa. No pretén comprar cap de les precioses antiguitats. Tampoc no podria competir contra licitadors com l'oligarca moscovita Víktor Wexelberg, que el 2004 va pagar vora 100 milions de dòlars per retornar a Rússia nou dels famosos ous confeccionats per Fabergé per a la família imperial, a més d'algunes altres peces procedents de la col·lecció familiar de la nissaga de multimilionaris americans Forbes.

La historiadora de l'art Daniliévitx té una altra cosa al cap: recaptar informació per a reconstruir la història de la fortuna de l'últim tsar de Rússia, i que fa dècades es va escampar per tot el món.

Un testimoni de fa noranta anys es meravellava de les "muntanyes d'objectes d'or i de plata" en veure el tresor

## La maledicció dels diamants del tsar



Documents secrets mostren com els bolxevics van balafiar el tresor de la corona dels Romanov després d'assassinar la família imperial, ara fa noranta anys. Havien de menester els diners per a salvar el país de la fallida, però també per als seus plans revolucionaris mundials. Alguns dels partits comunistes van participar del botí.



Diadema d'or, plata, diamant i robins que va pertànyer als Romanov.

confiscat pels bolxevics: “Allà hi havia tot de joies, preses a la família reial abans de ser afusellats, joies d'or que duïen: polseres, anells, rellotges.”

Dos reporters americans que van poder fer una ullada a les joies parlen de “les mil i una nits: diamants grossos com nous, robins, maragdes, aigües-marines, vermell sang o d'un verd viu, grosses com ous de colom; perles com avellanes, encastades en fileres perfectament arranjades; platí, or i diamants

lluents, rutilants com els colors de l'arc iris en l'aigua viva d'una font de primavera”.

El que van veure llavors només era una petita part del patrimoni que els Romanov havien anat adquirint al llarg dels segles. El *New York Times* n'estimava el valor, el maig del 1917, en 9.000 milions de dòlars. Avui dia s'acostaria als 55.000 milions d'euros.

Gràcies als seus brillants coneixements, Nataixa Daniliévix fou nome-

nada membre de la comissió estatal per a la investigació de tots els detalls del magnicidi. Ha estudiat milers de documents, molts dels quals estampats amb el segell “alt secret”, i ha reunit uns quants centenars de fotografies, entre les quals algunes instantànies de les joies dels tsars preses per la policia secreta bolxevic. EL TEMPS en mostra algunes per primera vegada. “Ja començava a ser hora d'espolsar el matalàs –diu Daniliévix–: cal traure a la llum tota la veritat sobre el pillatge del patrimoni del tsar i els nobles russos, inclosos els diamants de sang d'Ekaterinburg.”

L'esment dels “diamants de sang” recorda com els bolxevics, a penes nou mesos després de prendre el poder, assassinaren l'última família reial russa la nit del 17 de juliol de 1918. A Ekaterinburg, 1.400 quilòmetres a l'est de Moscou, un escamot d'execució format a corre-cuita va afusellar el tsar Nicolau, la tsarina Alexandra, les quatre tsarevnes, el petit tsarévix Alexei i quatre domèstics de la cort.

L'escena que ens ha arribat de la sala d'execució sembla verídica. Les víctimes, acabades d'alçar, cridaven de por a la mort; volaven les plomes dels coixins que la governanta s'havia posat com a protecció davant del ventre; i algunes de les bales, amb decepció dels soldats, rebotaren de la sina de les tsarevnes, com si els fills de l'ungit de Déu foren invulnerables.

En realitat, les dones s'havien cosit joies dins dels cossets per a tenir diners de butxaca després de la deportació. Això no va aturar els assassins de clavar les baionetes a Anastàsia, de 17 anys, una vegada i una altra, fins que deixà de moure's.

L'escamot d'afusellament era comandat per Jacov Jurovski, un comunista convençut. Aquella mateixa nit féu portar els cossos a un bosc. Calia afanyar-se, perquè les tropes dels *blancs*, dels contrarevolucionaris tsaristes, avançaven cap a Ekaterinburg.

Jurovski va ordenar de despollar els cadàvers. Fou aleshores quan els magnicides descobriren, per primera vegada, els brillants dels cossos: només un dels sostenidors pesava dos quilos. Féu cremar els vestits; i els cadàvers, desfigurats amb àcid sulfúric, els llançaren primer a un pou, i després els



EL TEMPS

**La família imperial el 1914 (foto acolorida), "la cort més opulenta del món".**

colgaren a prop d'un encreuament de la via fèrria. Agabellades les joies, encara sanguinolentes, Jurovski obliga tots els seus còmplices a "mantenir per sempre el secret".

L'afusellament de Nicolau i la seua família, un dels assassinats polítics més brutals del segle XX, esdevé una cesura històrica. La mort del tsar segella el final de 300 anys de dinastia dels Romanov. "Hem dut a terme una acció grandiosa, i hem extingit la dinastia", es complaïa Jurovski.

"La maledicció dels diamants encara plana sobre el nostre país", afirma, noranta anys després, Nataixa Daniliévitch: "No han donat la felicitat a ningú. Arreu on passen deixen un reguerol de cadàvers." L'història no és tan sols una història de luxe extraordinari i d'amarga necessitat, sinó també una d'avarícia i

abnegació, de lleialtat i de traïció.

El drama va començar justament després de l'abdicació forçada del tsar, el març del 1917, en assumir el poder el govern provisional burgès. Nicolau, cosí del kàiser alemany, com tota la seua família, viuen des de llavors sota arrest domiciliari a Zarskoie Selo, la residència d'estiu del tsar, no gaire distant de Petrograd, l'actual Sant Petersburg.

De l'un dia per l'altre, el tsar perd el control del seu immens patrimoni. Els últims Romanovs es comptaven entre les famílies més riques del món, i Sant Petersburg era, en paraules del secretari de la cancelleria del tsar, "amb tota probabilitat, la cort més opulenta" del seu temps. La filla de l'ambaixador britànic es meravellava de la visita de la tsarina Alexandra al Marien-Theater de Sant Petersburg: "Una sumptuosa tiara

li coronava el cabell ros, i cascades de brillants llampurnejaven sobre els seus muscles."

Amb tot, a principi del 1917, als tsars se'ls retira la capacitat de disposar del tresor de l'estat i de les joies de la corona. En canvi, la família imperial pot conservar l'aixovar, que s'endú amb ella, a principi d'agost, en ser deportada a Tobolsk, Sibèria. Nicolau i els seus parents encara confien a ser tractats amb dignitat, en una vida en alguna de les seues residències, potser a Crimea: els bolxevics liderats per Lenin encara no són al poder.

Tanmateix, l'eixida dels Romanov de Petrograd equival a una fugida a correccuita. Cinquanta homes passen més de tres hores a embotir l'equipatge de la família imperial en el tren, inclosa la col·lecció filatèlica del tsar, caixes de

vins del celler de palau i correspondència personal. Només els més fidels entre els fidels emprenen el viatge amb ells: el seu metge personal Ievgeni Botkin, l'ajudant de cambra Terenti Txemodurov, l'institutor Pierre Gilliard i tres dotzenes de domèstics.

Al principi, Tobolsk, una petita ciutat de Sibèria, implica per als presoners una certa vida contemplativa. Habiten una casa de dues plantes, la família imperial a dalt i els criats a baix. De matí, Alexandra ensenya als nens religió, història i alemany. La tsarevna Olga, de 21 anys, escriu a una amiga: "Serrem i tallem llenya, i és bonic sortir a fora. Hem reparat els nostres gronxadors i ara podem tornar a usar-los." De vesprada, la família juga al solitari o al bridge.

La presa del poder pels comunistes, el novembre del 1917, canvia dràsticament la situació. Els nous guardians bolxevics comencen a vexar els seus protegits. Els retallen el pressupost, els fan acomiadar els criats.

La família del tsar comença a vendre's part de l'aixovar, plenament conscient que no té assegurada ni la fortuna ni la vida. Alexei Vassiliev, un capellà de Tobolsk, es guanya la confiança de la tsarina: l'ajuda a evadir multitud d'objectes preciosos dels guardians, i fins i tot fa passar un sabre d'or del tsarévix amagat en un cistell de flors.

Però de fet l'home sant, que no fa ois al vodka, fa i desfà com vol, i es queda part de les joies. També l'escriptor Aleksandr Kirpitxinov participa de l'espoli, i es queda una cadena de perles de la tsarevna Olga, amb què posteriorment guarnirà la seua dona.

Tots aquests detalls es contenen en un informe d'investigació que fins avui es trobava classificat a l'arxiu del FSB, l'hereu del KGB. El 1933, després de quinze anys de recerca, els bolxevics van trobar part del tresor amagat a Tobolsk al celler del peixater Vassili Kornilov: vuit quilos de joies, entre els quals cinc esplèndides diademes, un diamant de 100 quirats i alguns fermalls en forma de mitja lluna que el 1913 el soldà de Turquia havia regalat a Nicolau II, amb motiu del 300 aniversari de l'entronització del primer tsar Romanov. Les joies es poden veure en una de les fotos preses pel servei secret.



**A dalt, envasos on s'amagaven les joies de Tobolsk. A baix, Jurovski, cap de la txeca; el peixater Kornilov amb la monja Uixinzeva.**



Una altra instantània mostra Kornilov i la monja Marfa Uixinzeva. La mirada desfeta de la religiosa permet d'intuir els mètodes d'interrogació de la policia secreta. "Al principi ho negava tot", afirmen els agents de la txeca, "però no ha aguantat l'estoica ni un dia". L'estoica era un mètode de tortura consistent a fer estar dempeus un detingut durant hores en un mateix punt.

La monja Marfa havia rebut les joies en dos farcells de llenya i dos gerros de vidre de la seua ama moribunda, i havia jurat per Déu que no en revelaria mai el parador. Però Marfa era de casa

humil, amenaçava d'ensorrar-se sota la pressió. Finalment, es va confiar a Kornilov, a qui guisava i feia la neteja, i que va acabar enterrant el tresor al seu soterrani.

Una altra part del tresor de Tobolsk passa per les mans del coronel Ievgeni Kobilinski, comandant de la guàrdia personal del tsar. L'home, nomenat pel govern provisional i ben disposat envers el tsar, va lliurar les joies al comerciant Konstantin Petxekos. També aquest va trobar aviat un càstig cruel: el 1927 va morir a causa de la tortura a la txeca. A l'informe d'investigació ultrasecret



EL TEMPS

**Restes humanes de la família imperial (Ekaterinburg, 1998): ruixats amb àcid sulfúric.**

datat de 17 de desembre del 1933, hi consta: “Kobilinski no vol respondre a cap pregunta. Ha mort d’aturada cardíaca al tercer interrogatori”. De portes enfora, s’esmenta com a causa de mort l’afusellament per activitats contrarevolucionàries. Kobilinski havia passat un temps al partit *blanc*.

Petxekos tampoc no resisteix la pressió de la policia secreta, i es llança des del cinquè pis de la casa on viu el germà, i on amaga part del tresor del tsar. La seua dona Anèlia se suïcida a la presó. Les joies que tots dos amagaven resten ocultes fins avui. “Supose que el germà de Petxekos se les va endur en fugir a Polònia”, aventura Nataixa Daniliévix.

A Ekaterinburg, la darrera estació de la família imperial –Tobolsk era massa insegur a causa de la reraguarda blanca– ja no havia de passar res de semblant. Allà, només d’arribar-hi, el comandant Jàkov Jurovski obliga la família a desprendre’s de totes les joies que encara duen, i segella el tresor amb l’argument d’impedir els constants furtus per part de la guarnició.

A penes morta la família imperial, Jurovski empaqueta les joies dels Romanov, incloses les cadenes i les pedres precioses que la tsarevna havia amagat a la roba interior, i també els diamants, ja nets de sang. Ho du tot a Gokhran, l’erari rus; Lenin, el líder de la revolució, acabava de signar un decret ordenant “l’expropiació del patrimoni del tsar”.

Gokhran, segons decisió del govern, ha d’“enfortir la capacitat financera del nou estat soviètic”. Més de 20.000 envasos amb contingut exquisit arriben a Moscou aquella setmana. S’hi amuntonen caixes fortes, cabassos, cistells, fins i tot bosses d’escola plenes d’or i de joies: els comunistes comissen totes les propietats dels nobles del país. En pocs mesos, l’estat soviètic confisca 35.670 diamants, 540 quilos d’or i 377.000 quilos de plata, que són fosos en petits forns per a fer-ne lingots.

Jàkov Jurovski arriba a Moscou amb el pseudònim d’Orlov. Ha d’ajudar a *esborrar el rastre* de les joies del tsar. Si transcendia que els comunistes bafaviaven joies que els Romanov duien

durant la seua deportació, ja no se sostindria la història oficial que la família imperial encara era viva.

Jurovski aviat fa carrera: el Partit Comunista el nomena director de la secció de l’or a Gokhran. Fa un paper cabdal en les vendes secretes a l’estranger que tot just comencen i amb què Moscou vol dur diners frescos al país. Les reserves d’or s’esmunyen, ja que l’economia cau en una fonda crisi per les conseqüències de la guerra i la nacionalització d’empreses, i la propaganda soviètica a l’estranger necessita cada volta més diners.

El 1920, el servei duaner dels Estats Units confisca un paquet amb 131 diamants per valor de 10.000 dòlars, destinat a l’agent comercial soviètic a Washington. La tardor d’aquell mateix any, el traficant de Lenin, Leonid Krassin, porta a Londres joies i platí per valor de 100.000 lliures esterlines. La meitat dels guanys els deixa al diari laborista *Daily Herald*.

Més tard, el Kremlin es ven públicament part del tresor de la corona en

cases de subhastes a Berlín, Viena, Londres i Nova York. Destituïts, els comunistes acaben venent centenars de quadres que han saquejat dels palaus i museus de Rússia: Rembrandt, Tiziano i Rafael. Balafien ous de Fabergé, obres úniques de l'orfebreria, que el tsar regalava puntualment per Pasqua a la seua família. Acaben, en part, en una joieria londinenca, i posteriorment a mans del multimilionari americà Armand Hammer, bon amic de Lenin. Els comunistes malvenen molts objectes, perquè consideren que és millor "rebre 50 milions de rubles ara" que 75 un any més tard, en paraules del comissari de guerra, Lev Trotski.

El govern de Lenin fa diners fins i tot de la biblioteca de la família imperial. Al llibre infantil *Little Men*, de l'escriptora americana Louisa Alcott, hi ha escrita amb llapis la dedicatòria "Per a la nostra estimada Tatiana, del pare i la mare, 12 de gener del 1909". La parella imperial l'havia regalat per Nadal a la seua filla d'onze anys. El llibre es troba avui a la Biblioteca del Congrés, a Washington.

Nataixa Daniliévix, la caçadora del tresor del tsar, també ha descobert en cases de subhastes objectes de la vida quotidiana dels Romanovs: porcellana de la fàbrica imperial, coberts de plata, tapissos francesos i quadres; i ha pogut seguir la pista de més de trenta joies de la corona.

Al costat del collar floral que duia Caterina la Gran, va descobrir una diadema de brillants i un collar de l'arxiduchessa Elisabet. A la germana de la tsarina Alexandra, de la casa de Hassen-Darmstadt i anomenada familiarment *Ella*, li agradaven tant les joies que se les canviava tres voltes el dia.

Poc després de l'assassinat de Nicolau, els bolxevics van traure Elisabet i més parents del tsar de la presó d'Alapáievsk, a Perm, i els van dur a una mina de ferro abandonada. Allà van cosir a trets l'arxiduc i van llançar la resta vius en un pou. Abans, els van llevar les joies: també eren per a finançar l'estat soviètic i la revolució mundial.

Nataixa Daniliévix va veure la diadema que li agradava dur a Elisabet en una subhasta a Londres. "El comprador és desconegut", diu.

Tan desconegut com la destinació de vuit ous de Fabergé i 300 objectes



EL TEMPS

**La caçadora de tresors Daniliévix: "Ja era hora d'espolsar el matalàs."**

preciosos més del tresor de la corona. Avui, al Kremlin només es poden veure 71 objectes de la col·lecció del tsar. També la troballa de Tobolsk, amb les seues 154 joies, encara és desaparegu-

da. Com els diamants de sang d'Eka-  
terinburg.

**Matthias Schepp**

Traducció de Guillem Soler

**MONTSE BARALDÉS SET**

  
**Diputació de Lleida**

Lleida, del 18 de setembre al 9 de novembre de 2008  
Sala Gòtica. Institut d'Estudis Ilerdencs.  
Pl. Catedral s/n. Tel 973 27 15 00. [www.fpiei.cat](http://www.fpiei.cat)

 **INSTITUT  
D'ESTUDIS  
ILERDENCS**